

Goran Ferčec i Siniša Ilić

Rad panike

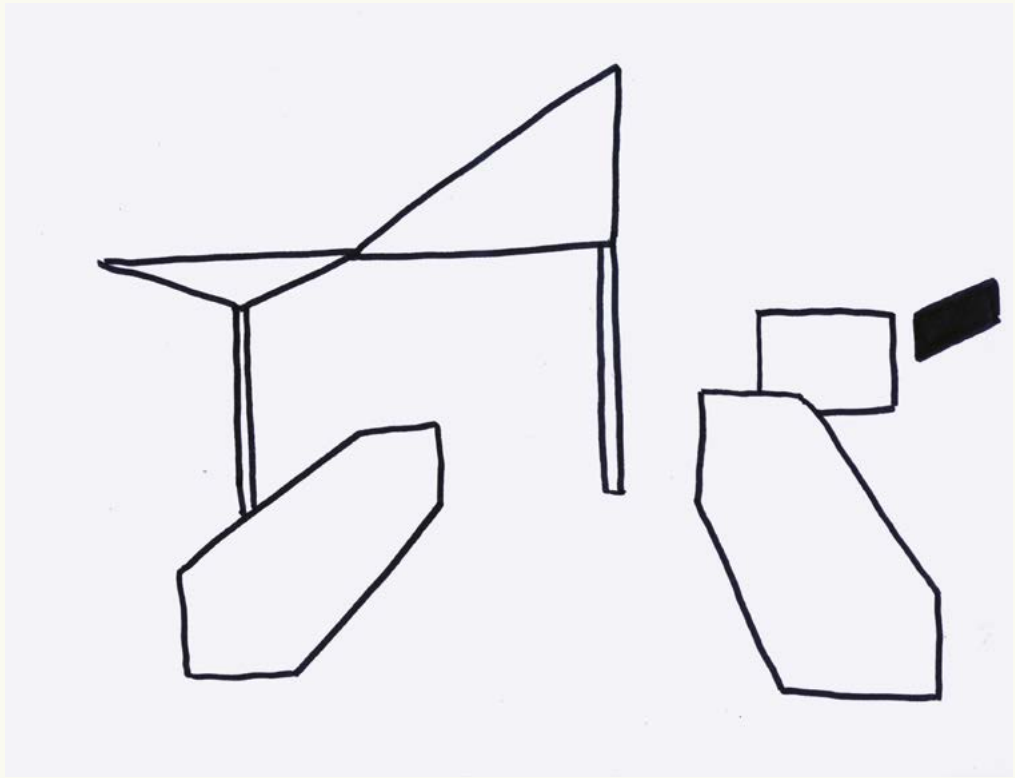

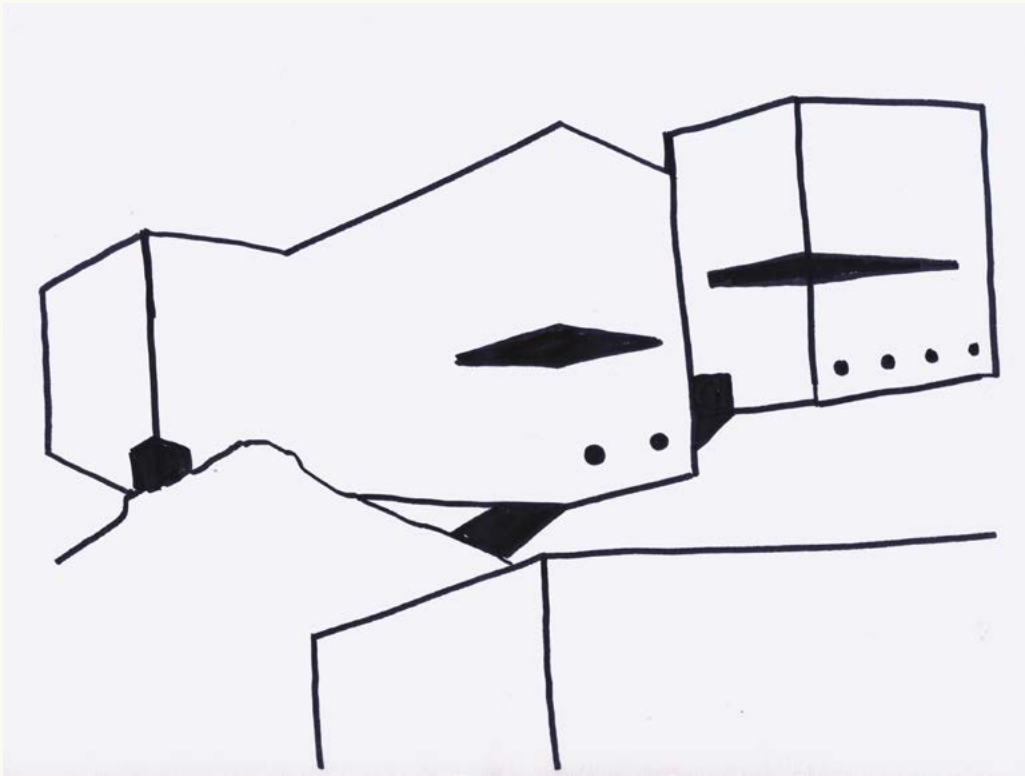
Prolazak kroz pustoš je poput prolaska kroz gusto naseljenu četvrt

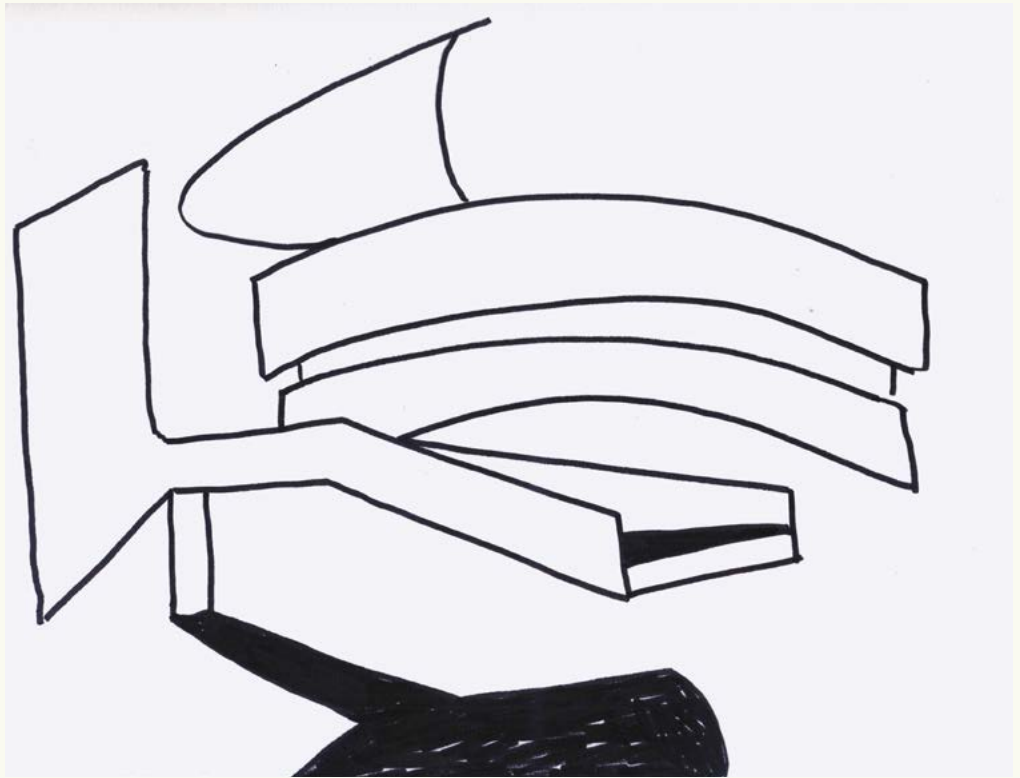
na čiju pretrpanost više nitko ne obraća pažnju,

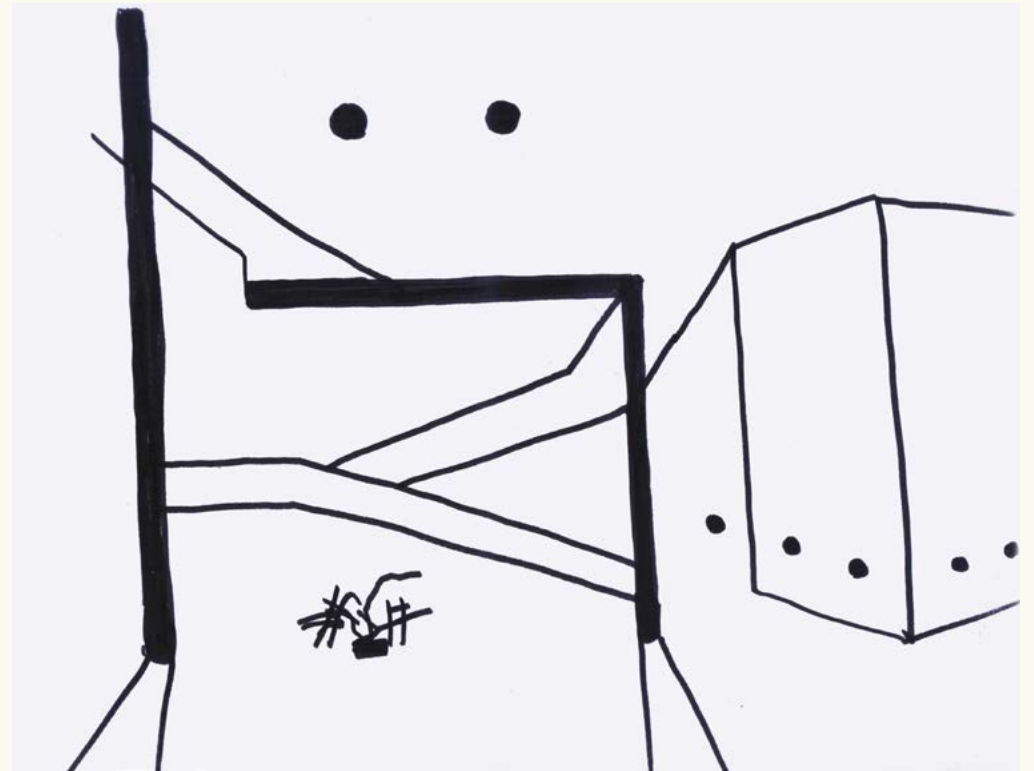
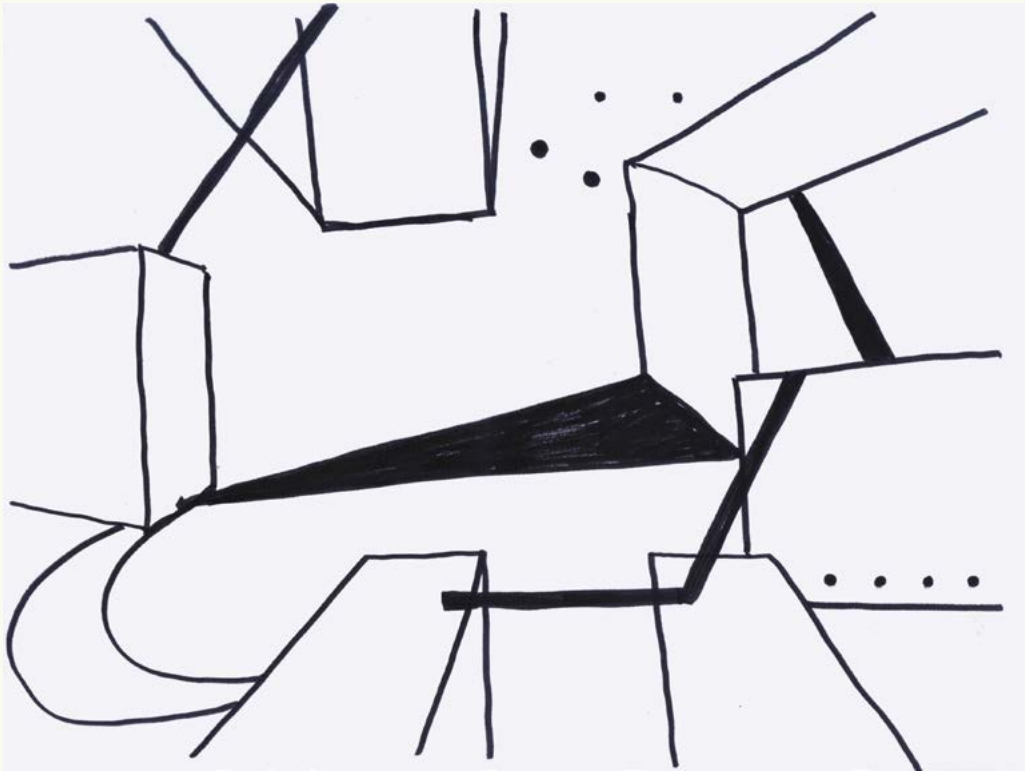
jer je grad naprosto tu, kao što je i pustoš tu.

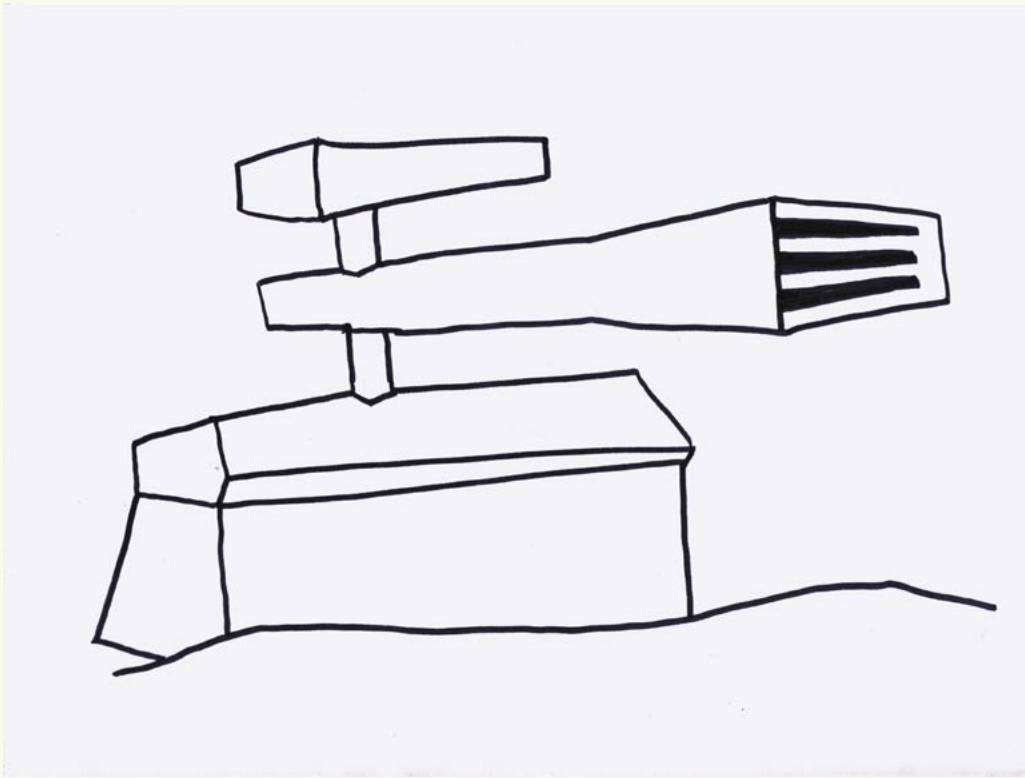

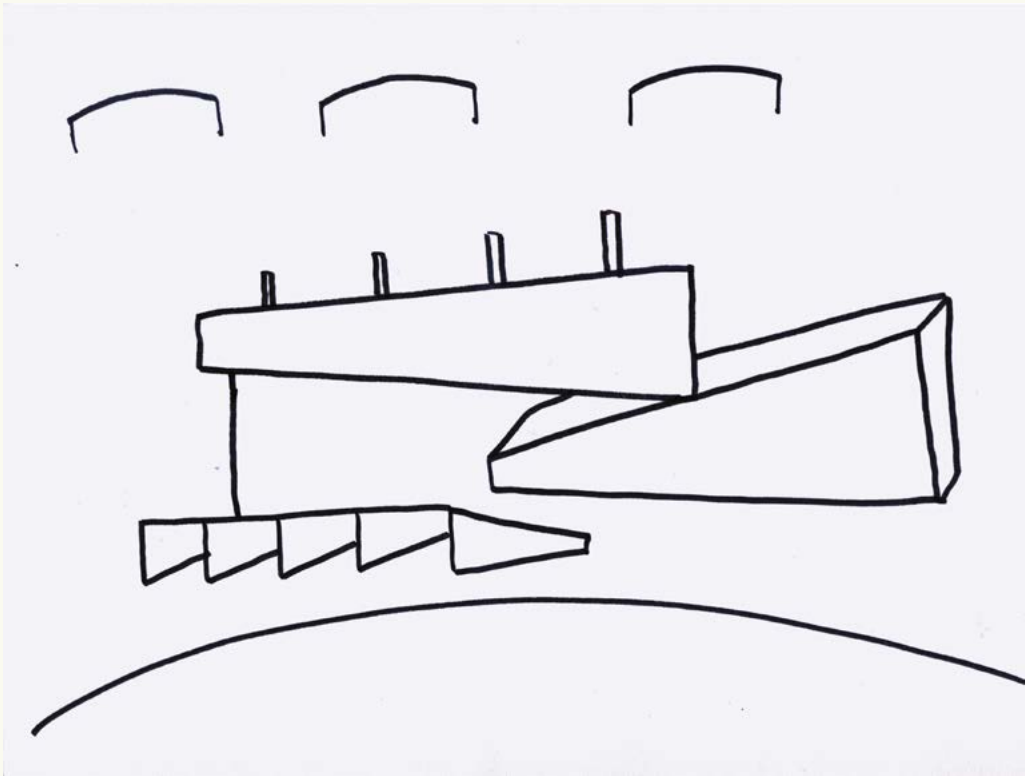

Odnos pustoši prema vlastitoj slici jedan je naprema sto.

Zumiranjem se mjerilo neprestano mijenja.

Jedan naprema sto postaje

jedan naprema tisuću, ili jedan naprema sto tisuća.

Polje koje se otima mjerilu moguće je zamisliti.

Svaka je imaginacija kopija.

Od svake je kopije moguće napraviti mapu.

Mapu svijeta ili nekog njegova dijela.

Čak i čovjeka.

(Drugačije je
nemoguće vidjeti
vlastita leđa
ili odnos brda
i depresije.)

Bez mape je nemoguće vidjeti kako vrijeme ide preko polja. Kako povijest ide preko vremena. Kako klisure postaju mekše. Kako more raste. Kako rijeke nestaju. Kako periferije gradova razvaljuju njihovo središte. Kako se pustoš pretvara u groblje, groblje u aerodromsku pistu, a aerodromska pista u dalekovod. Pogled s dalekovoda iskrivljuje mjerilo, ne pokazuje realne odnose.

Jedno polje naprema milijun slika polja.

Nesagledivo.

Mapa smanjuje svijet na veličinu dlana, čini ga sagledivim.

Otvorenom polju prilazi se pomicanjem prstiju po ekranu.

Okretanjem ekrana iz formata portreta u format pejzaža.

Pojačavanjem kontrasta.

Kratkim udarcima nokta o ekran.

Brisanjem ekrana o odjeću. Odmicanjem ekrana od sunca.

Punjenjem baterije.

Zaklanjanjem ekrana dlanom.

Okretanjem ekrana prema sjeveru, tako da se sjever na ekranu preklopi sa sjeverom u prostoru. Besplatna aplikacija *Busola* može biti od pomoći. Kad se preklope sjever i sjever, ekran se zacrveni kao znak da su dva sjevera postala jedan.

Otvorena pustoš osvaja se zumiranjem. Brisanjem memorije.

Zamišljanjem.

Na ekranu, cesta je žute boje.

Pista i aerodrom bijele.

Sve ostalo je sivo.

Pod ostrim kutom cesta zakreće prema jugoistoku.

Nakon toga, kao da ju je netko odrezao sabljom, naglo zamiče za brdo.

Odatle se više ne vide ni polje, ni iskop šljunka, ni aerodromska pista, ni aerodrom. Ostaje sjećanje na pustoš.

Treba se vratiti na početak.

Jednom na cesti, nemoguće je sići s ceste.

Svaka namjera da se pronađe ulaz u polje, završava neuspjehom.

Pogled na mapu pokazuje minimalan napor.

Pogled na prostor otkriva nesavladivost.

Svaki pokušaj da se pronađe početna točka završava odustajanjem.

Svakim korakom, kretanje se pretvara u nulu, u nemogućnost.

Svaki je pokušaj nula.

Svaki je korak nula.

Prazan skup.

Korak u prazno.

Svi su ulazi neprohodni, obrasli u kamen ili čelik. Do polja bi najlakše bilo doći s istoka kad bi se moglo proći kroz kameno brdo. Na jugu prilaz presijeca autocesta. Na zapadu leže dvije nesavladive prepreke, aerodromska pista i automotodrom. Parajući zvuk vožnje u krug razbija se o dalekovod na sjevernoj strani polja i pretvara u praskove koji plaše divlje svinje, ptice i šetače. To nisu ptice.

To je cvrkut koji proizvodi otpor zraka pri ubrzanju. Avion. Ili elisa helikoptera. Ili vjetar u električnim vodovima. To nisu šetači, to su sjene niskog grmlja koje je satelitska snimka pretvorila u ljude.

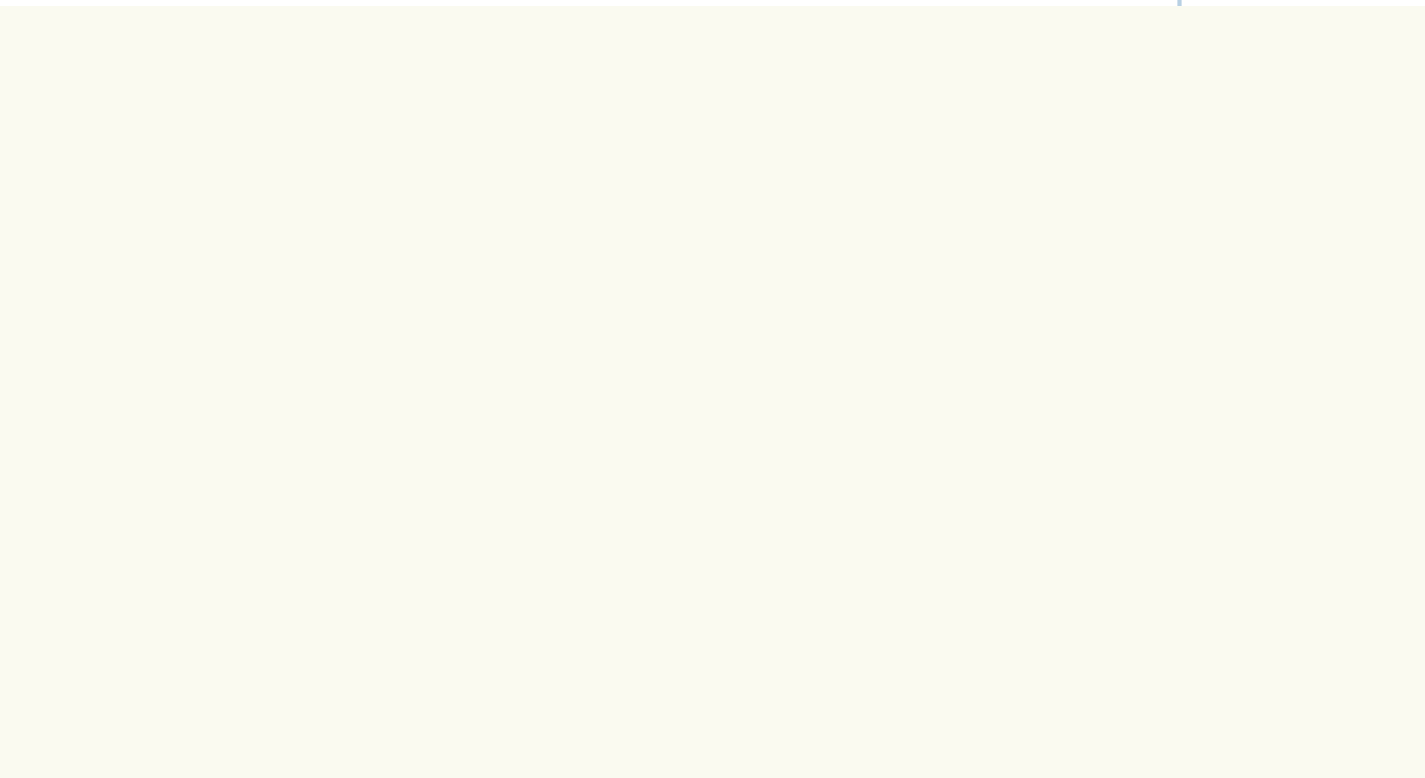
Ekran je jedini mogući ulaz u pustoš.

Ne pokazuje ni jednu prepreku.

Sve je u mjerilu koraka, savladivo.

Najlakše je prstom zakoračiti u ekran. Ekran je grob koji u sebe usisava cijelo polje, zajedno s kostima, aerodromskom pistom, grupama izletnika, stablima, divljim životinjama, zmijama, izvorima pitke vode.

Sad to nacrtajte.

Na tu smo zemlju zaboravili.

Prije toga, naslijedili je,
imenovali i nekoliko puta prekopali.

Pronašli životinjske kosti
izmiješane s ljudskima,
pronašli oružje ukrašeno zlatom.

Izrezali je na komade i podijelili.

Označili parcele brojevima. Svakoj parceli namijenili drugu funkciju.
Napravili izračun isplativosti. Isplanirali potencijal samoodrživosti.
Spalili nisku travu i grmlje. Ugazili staze između parcela. Očistili od velikog kamenja. Zatvorili pukotine. Postavili zamke glodavcima.
Sagradili suhozid. Navezli sloj humusa. Zagnojili. Redovito obilazili.
Štapom ponovo iscrtavali međe koje bi zima i proljeće izbrisali.

Otkupljivali kvadrate.

Prenosili vlasništvo s koljena na koljeno.
Kopali u potrazi za vodom. Bušili u potrazi za naftom.
Pokazivali rukom dokle je naše.

Molili brzu cestu da prijeđe preko naše parcele.

Planirali isplativost. Plašili se jalovosti zemlje.

Jalova je svaka zemlja koja je neisplativa.

Crtali grančicom u prašini tlocrte budućnosti. Dolazili na izlete.
Gledali avione kako slijeću. Mjerili koracima zidove buduće kuće.
Planirali atomsko sklonište.

Ništa nismo izgradili.

Govorili smo, naša zemlja. Naša zemlja.
Mogli smo od nje napraviti nešto.

Nismo napravili ništa. Ostala je pustoš. Zemlja bez ambicije.

Metlama smo skupljali prašinu u hrpice nalik malim brdima, u lažne krtičnjake, u prazne humke. Pretvarali smo pustoš u još veću pustoš.
A što je pustoš veća, to više pripada zemlji.

A ne pripada nama. Pustoš je ničija zemlja.
Tek prividno naša,
tek prividno podatna,
tek prividno pitoma.

Ničija zemlja ne podnosi nečije planove. Ničija zemlja ne podnosi korake i zgarište nakon roštilja. Ne podnosi izletnike dovezene autobusom. Ne podnosi priče o tajnim prolazima i grobovima. Ne podnosi paniku koju donosi pad cijena zemljišta i kisele kiše. Ne podnosi poeziju o pustojoj zemlji. Ne podnosi vlasnike. Ne podnosi nas.

Više ne dolazimo.

Gledamo zemlju izdaleka.

Gledamo s ceste, u prolazu, kako se mijenja.
Pokazujemo u neku točku, iako nismo sigurni što vidimo.

Tamo negdje, govorimo.

Tamo bi trebala biti zemlja.
Naša zemlja.

I dalje govorimo kao da imamo plan,
rezervnu strategiju ako zemlja zaprijeti da se otme.

Zemlja da se otme od vlasnika, od nas, da bi se spasila.
Kao svinja koja pobjegne pred klanje. Otimanje donosi veliku šansu
zemlji i još veći rizik vlasniku. Da bi gubitak bio minimalan, u zemlju
koja se otima treba ulagati.

Minimalno ulagati.

Dolaziti na kampiranje. Zabijati klinove. Kopati temelje. Nekako
spriječiti da se naša zemlja ne pretvori u zemlju s kojom ne možemo
ništa, u zemlju s kojom ne znamo što bismo. Pitamo jedni druge, što da
radimo s ovom zemljom? Otkrivamo paniku u glasovima, ali ne puštamo.

Gledamo izdaleka.

Preko tjedna dolaze vijesti o padu cijena.
Možda bi vrijedilo ograditi žicom.

Možda bi vrijedilo otrovati do kraja.

Možda bi trebalo ponovno preorati. Zabetonirati.
Spriječiti otimanje zemlje same.
Tu se ništa ne može napraviti.

Psujemo pustoš. Sve je manje horizonta. Zemlja stenje.

Ovuda više nitko ne prolazi.
Ni životinje.
Ni duhovi Tatara.
Ni mjesečina.

Otkad postoji zemlja se otima.
To je očekivano stanje stvari. Ne gubimo nadu.

Ako se zemlja ipak uspije oteti (jer zemlja može samo onoliko koliko
se otme), ako pustoš prevagne i otjera nas, bit će dobra kao poligon
za skupljanje ljudi u slučaju epskog potresa kakav još nije zabilježen.

Zamislite situaciju vrlo izvjesnog kraja.

Sve što možete imenovati, nestat će.

Kraj će biti brz i nepamtljiv. Poput osjećaja hladne vode na bolesnom zubu. Udah prije kraja, izdah nakon. Zamislite da ste ovdje da biste dočekali vrlo izvjestan kraj. Baš u ovoj pustoši. Što biste rekli vrlo izvjesnom kraju koji se približava? Kojom biste mu rukom mahnuli? Kako biste ga pokušali zaustaviti? S jednom ili obje ruke? Odgurujući ga nogama? Okrećući mu leđa? Gurajući ga ramenom? Kako biste iskoristili stisnute pesnice? Biste li ostali stajati ili biste legli na zemlju? Koji je najbolji položaj tijela za dočekati vrlo izvjestan kraj? Koji dio tijela biste zaštitili i kako? Čime biste zaštitili lice? Što biste napravili s koljenima i laktovima? Prema kojoj strani svijeta biste se okrenuli? Što biste napravili s obućom i odjećom? Kamo biste sa stvarima iz džepova? Na koga biste pomislili? Čije biste ime izgovorili? Što biste posljednje rekli prije nego vam sav zrak, a s njime i sve riječi budu istisnute iz pluća? Koja bi glazba svirala? Koje biste najdavnije sjećanje prizvali? Koji miris bi vam ostao u nosnicama? Koje biste se slike starog majstora sjetili? U koju biste se životinju, prije vrlo izvjesnog kraja, pretvorili? Koliko duboko biste disali? U što biste se zagledali?

Biste li mogli nacrtati skicu
vrlo izvjesnog kraja
komadom drveta
na površini zemlje?

Vježbaj koračanje unazad bez da provjeravaš kuda ideš.
Ono što je ispred tebe postaje ono što je prošlo,
a ono iza tebe tek dolazi. Okretanjem leđa iznevjeravaš napredak.

Poput anđela povijesti.

Okreni leđa budućnosti.

Čitaj iz vlastite sjene.

U podne je sjena najkraća, najmanje se lomi, budućnost je dobra.
Poslijepodne donosi paniku.

Sjena raste.

U četiri popodne, dugačka je skoro četiri metra. Najlakše se lomi.
Slomljena sjena nagoviješta katastrofu. Sjena od četiri metra prevelika je za tijelo od dva. Lomi se na svakom humku, na svakoj suhoj grani, na svakom kamenu, na svakoj rupi u zemlji. Upada u grobove. Svaki pad preživi. Vadiš je iz grobova a ona raste, raste. U pet sati poslijepodne, svaki je grob premali za sjenu. Proguta je samo napola. S nekoliko koraka je izvučeš. Jama je opet proždre. Koraci je opet izvuku. Leži preko grobova kao sjena napretka. Ostatak bez kojeg se ne može. Hodaj tako da je ne ispuštaš iz vida. Hodanje unazad umijeće je izbjegavanja katastrofe koja se približava.

Poput anđela povijesti.

Koristi prednju kameru za pogled u budućnost. Anđeo povijesti pogledom u ekran vara budućnost i pazi da ne zakorači u jamu. Da se ne spotakne o srušeni dalekovod. U ekranu samo pustoš.

Poslijepodne nakon katastrofe. Napušteni lunapark. Ispražnjeni bazen. Zapuštena njiva. Bez putokaza. Ekran ne laže ali obmanjuje. Skretanje ulijevo je skretanje udesno. I obrnuto. Sve prema čemu ideš, udaljava se. Treba neko vrijeme da se navikneš na obrnuti svijet, na budućnost iza leđa. Koračaj unazad bez varanja. S ekranom u džepu, spreman na rizik. Jer unazad ne može biti bez posljedica. Unazad je u svadi s

mišićima koji su navikli neprestano ići naprijed. Unazad je u borbi s prostorom koji ima samo jedno naprijed. Zato se u svakom kretanju unazad skriva mogućnost jednostavnog pada. Rizik je u prirodi svakog hodanja. Hodanje unazad namjerno je izazivanje katastrofe.

Toga trebaš biti svjestan.

Unazad je u prirodi katastrofe.

Okrećeš leđa budućnosti.

Budućnost ti nabacuje kosu na lice.

Budućnost lomi koljena.

Bol u kičmi savija ti leđa, pretvara ih u grbu, grbu u brdo.
Brdo usred povijesti. Zaklon usred vremena.
Brdo koje se odvojilo od ravnice. Okomito brdo.

Poput kornjače uspravljene na zadnje noge.

Hodanje unazad pretvara te u kornjaču.

Na kraju dana noge se grče od spoticanja na ono što dolazi.
Kraj dana vraća te na početak polja. Na točku s koje si krenuo.

(Ne postoje zabilježeni prikazi kornjače uspravljene na zadnje noge. Osim uz pomoć ljudskih ruku koje je pridržavaju. Poput krila. Kornjača uspravljena na zadnje noge, uspravljena je protiv vlastite volje).

Anđeo povijesti nije anđeo nego je kornjača.

Kornjača povijesti.

Zavlači glavu pred onime što dolazi. Zakopava se u zemlju. Nestane pa se opet pojavi. Ne prihvaća ni jedan zadatak. Bježi od ljudi. Pazi da se ne prevali na leđa. Kornjača na svom oklopu nosi četiri slona koji pridržavaju svijet i cijeli svemir, a noge kornjače predstavljaju četiri strane svijeta. Prevaljena na leđa, kornjača prebacuje svijet u inverziju. Ono što je bilo okrenuto prema nebu, sad je okrenuto prema zemlji.

Brdo postaje grob.

U inverziji, zemlja se sama kopa.

Panika da ću zaboraviti i zakoračiti.

Zaboraviti prije nego zakoračim.

Panika od činjenice da sve od čega

se sastoji svijet mora postati sredstvo za
proizvodnju ili je u potpunosti bezvrijedno.

Panika od činjenice da sve čega se dotaknem pretvorim u otpad.

Panika da je zvuk brži od objekta koji ga proizvodi.

Panika da sam se premalo osvrtao i da se neću znati vratiti.

Panika da će mrak pokriti zemlju i sakriti iskope.

Panika da me pogled odozgo pretvara u točku koja se
ne razlikuje od bilo koje druge točke.

Panika da nemam kome otkriti skrivenu prečicu.

Panika da se vrijeme dolaska može preklopiti s vremenom odlaska.

Panika da je mapa razderana baš na mjestu preko kojeg moram prijeći.

Panika da ostaci mape ne mogu izdržati most preko poderotine.

Panika da se boja moje odjeće stapa s bojama okoliša.

Panika da se nemoguće situacije pretvaraju u nemoguće ishode.

Panika da ću uslijed prelaska preko polja zaboraviti brojiti korake.

Panika od predugog zadržavanja na jednome mjestu.

Panika da će intencija mog dolaska stići prije mene.

Panika da sam prišao s krive strane svijeta.

Panika da mi je sjena neprestano iza leđa.

Panika da mjerilo svijeta naspram mjerila imaginacije više ne vrijedi.

Panika da je zemlja jalova.

Panika da bih zvuk automobila koji prilazi

velikom brzinom mogao zamijeniti za šum vjetra.

Panika da je osvrtnje gubljenje vremena.

Panika da ću provesti noć na mjestu koje nije ucrtano na mapi.

Panika da bih mogao zaspati u hodu.

Panika da dužina lakta više nije mjerilo stvari.

Panika da se u kamenolomu više ne lomi kamen.

Panika da bi me netko mogao pratiti dio puta.

Panika da neću naći ni jedan grob,
ni jednu lubanju, ni jedan komadić kosti.

Panika da su se slike za orijentaciju pretvorile

u negative i da je zemlja postala bijela a nebo crno.

Panika da su lijevo i desno s iste strane

i da jedna ruka više nema funkciju.

Panika da je lakše proći kroz brdo nego ga zaobići.

Panika da će kolače od blata sunce pretvoriti u kamenje.

Panika da bih mogao naići na ostatke bitke.

Panika da je budućnost razumljiva samo ako se zakopa.

Panika da se vrijeme može nasukati poput broda.

Panika da se pejzaž nikada ne mijenja.

Panika da je za kretanje kroz pustoš potrebna ulica.

Panika da manja površina ne znači i manju katastrofu.

Panika da bih mogao nabasati na ostatke roštilja.

Panika da bih mogao nabasati na izlet koji će svi pamtiti.

Panika da bi pustoš mogla postati spomenik.

Panika da svaki pogled bježi u daljinu.

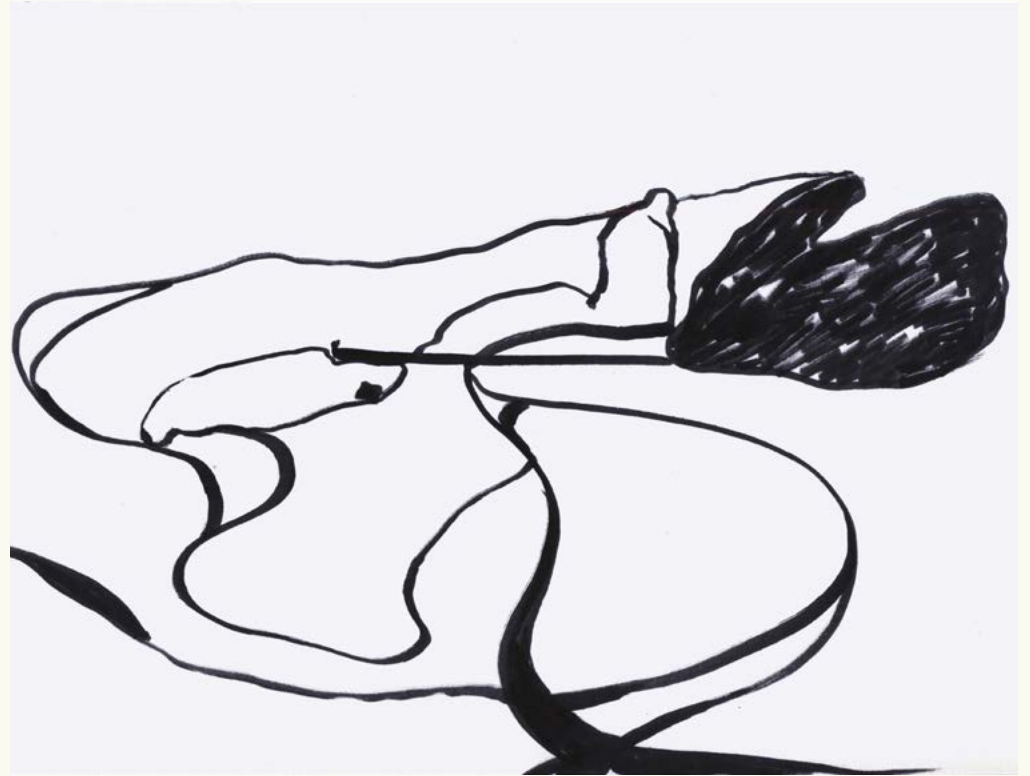
Panika da bi krajolik mogao postati okoliš

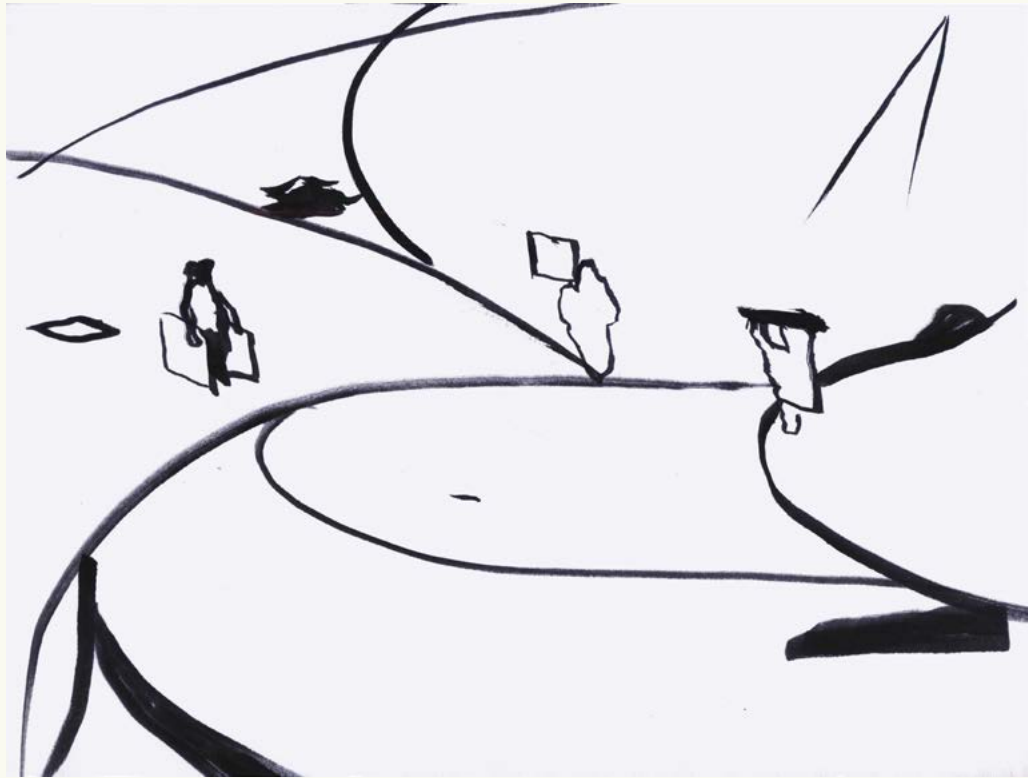
i da bi okoliš mogao postati krajolik.

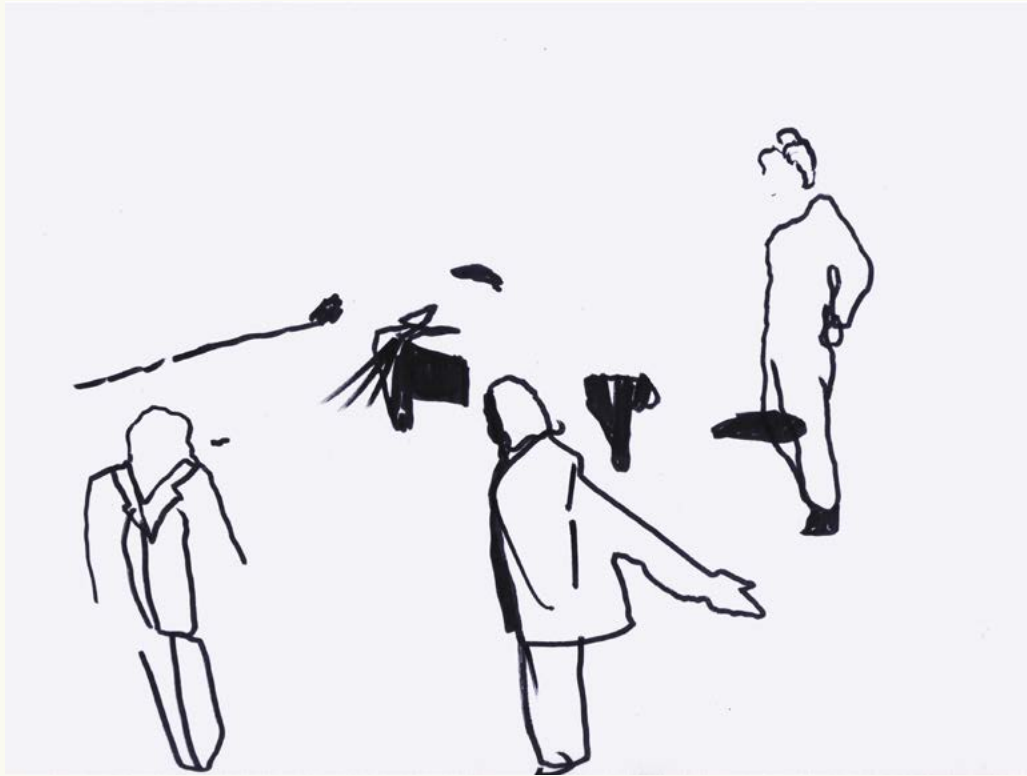
Panika da je nekoliko ljudi već sanjalo ovo mjesto.

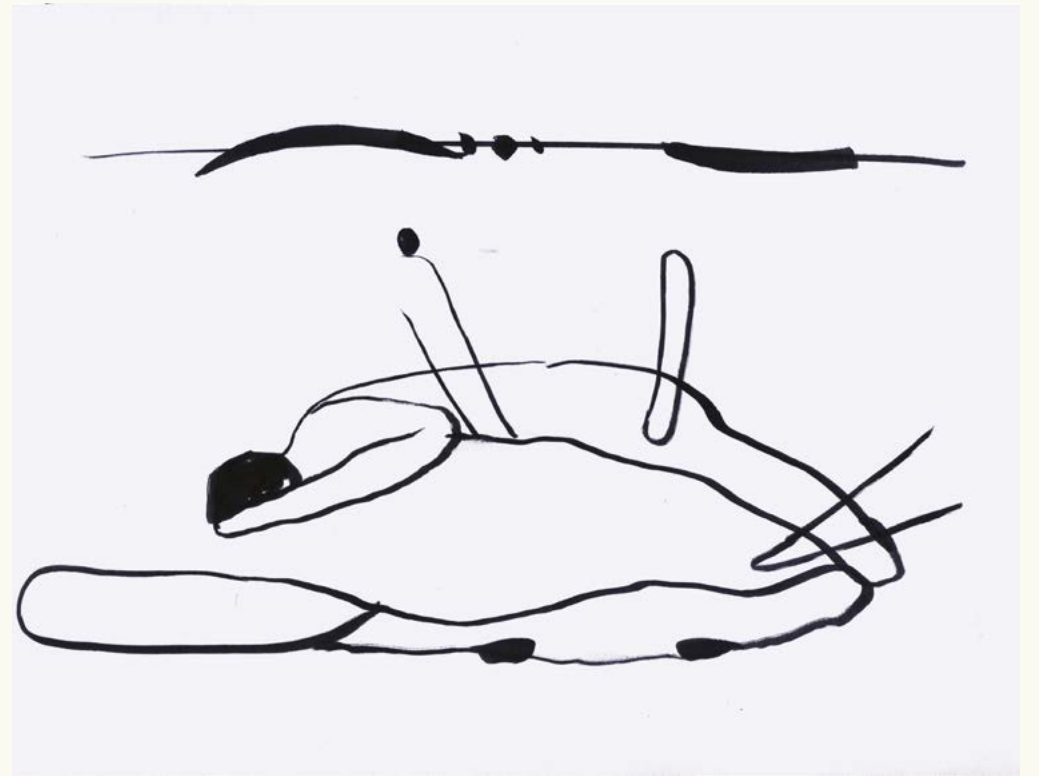
Panika da širina zemlje neprestano raste a koraci postaju kraći.

Vodoravno 1

(uključuje zemlju i zrak ali ne uključuje vodu), onako kako je ruka naučila pomicati glavu, a glava ruku, slijeva udesno, vodoravno preko horizonta koji dijeli zemlju i zrak, u neprekidnoj, oštroj liniji koja je tek privid jer tek prividno prati logiku zemlje, slijeva udesno linija horizonta započinje približno na polovici slike svijeta od jučer i lagano se spušta u nešto što bi mogao biti usjek ili klanac, ili obično ulegnuće kroz koje je netko ugazio stazu na drugu stranu (ugaziti stazu), i onda se diže skoro pa naglo, pod kutom od trideset stupnjeva i odmah se smiruje u grbavu liniju horizonta kakav se može naći u nizinskim predjelima na sjeveru, pretvara se u ono na što se pomisli kad se kaže horizont, posve običan horizont, i neko vrijeme samo tako teče, mjestimice okrhnut kao rub starog tanjura, krnji horizont, diže se i spušta, ali ne ide zapravo nigdje, sve dok se ne zaobli poput dlana u koji je zasjelo nebo, i onda se naglo uzdigne stvarajući prvi lom u kontinuitetu, horizont lomi vlastitu liniju, pretvara se u nešto nalik koljenu diva koji leži iza brda, s druge strane, pa nastavlja uspinjati se i onda opet neko vrijeme miruje poput zadebljanja na opečenoj koži, a pad koji slijedi neočekivan je, posljednja velika razlika u visini nakon koje horizont teče mirno, bez velikih padova, uspinje se slijeva udesno ujednačenim ritmom, bez puknuća, poput linije koju je netko povukao slobodnom rukom (povući liniju) pa se čini kao da diše i onda se potpuno smiruje, pretvara se u liniju koja više nije od olovke nego od noža ili lopate, i ponovno postaje horizont bez karaktera, bez obilježja, ono na što svatko pomisli kad se kaže horizont, posve običan rub svijeta, put spasa za one koji su krenuli prije tri ili trideset dana s neke druge strane, (prstom pratiti liniju obzora), razdjelnica između ovdje i tamo, linija bijega, nešto za osvojiti, nešto s druge strane, linija ljepote, vikend pejzaž, uspavana zvijer kojom se plaše djeca, izbjeglička ruta, granica koju je nemoguće prijeći, a zapravo, a zapravo, a zapravo, a zapravo taj obzor ne postoji, ta linija ne postoji, ona je skup svih točaka u prostoru koje jedna s drugom nemaju nikakve veze, to je prevara oka koje sve što ne može sagledati s tri strane spaja u jednu točku pa te točke u liniju, pa se čini da je to jednostavna granica koju valja

prekoračiti, linija do koje se može stići, mjesto koje je moguće opisati, rub koji se može nacrtati olovkom, granica između neba i zemlje, prepoznatljivi orijentacijski element, a zapravo taj oštar rub, ta čista granica obzora nije ništa drugo nego privid, ne postoji kao linija, kao čvrsta i jasna linija po kojoj se može prijeći, iako se neprestano pokazuje kao linija, savladivi kraj svijeta, ona se svakim prilaskom bliže lomi i rasipa i od horizonta ne ostaje ništa.

Okomito 1

Nema
nikakve
jasne
smjernice
osim
tragova
na ekranu
koje su
ostavili
vjetar i
kiša.

Okomito 2

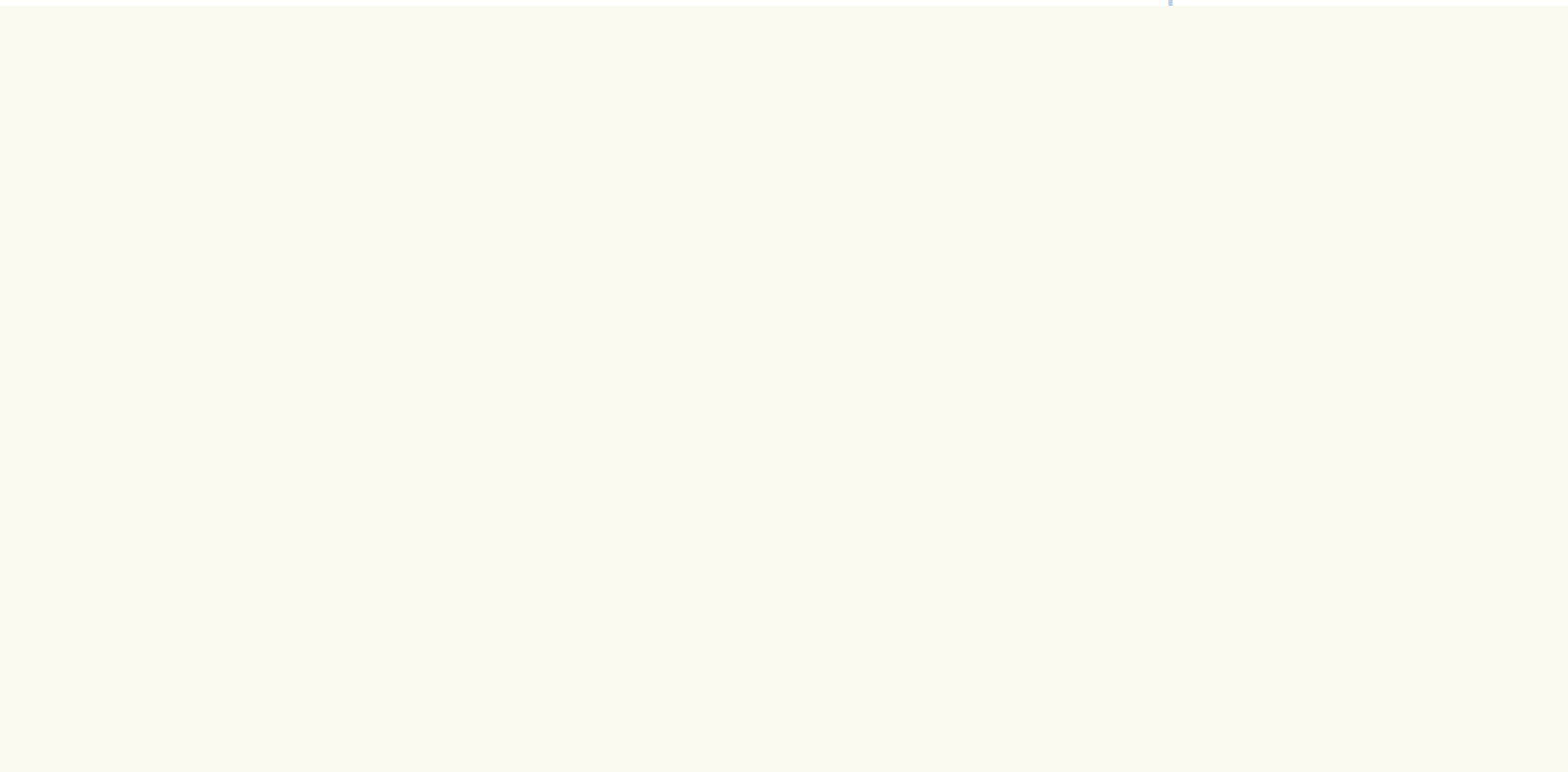
Pratiti
prstom
okomiti
šav
preko
slike
na mjestu
gdje se
spajaju
lijeva
i desna
strana
svijeta.

Podijeljena okomito, to su dva različita obzora. Jedan zahtijeva spretnijeg hodača spremnog na neprestanu prilagodbu terenu. Drugi obzor osim laganog, jedva zamjetnog uspona pred hodača ne stavlja nikakve dodatne prepreke. Okomica zahtijeva da se odabere strana, iako obje strane pripadaju istom pogledu.

Teško je odrediti početnu točku i smjer kretanja oka i glave. Ptica u letu, avion ili oblak mogu nebo učiniti početnom točkom. Zapaljena vatra, pas ili iskopani grob mogu postaviti zemlju kao početnu točku.

Vodoravno 2

Prilazak je moguć samo vodoravno. U situacijama kad prilazak i promatranje iz vodoravne pozicije nisu mogući zbog izvanjskih okolnosti (propisani razmak od najmanje dva metra), moguće je napraviti iznimku i pogledati okomito (pomicanje glave kao da osoba nešto potvrđuje). Okomiti pogled iscrpljuje se neograničenim brojem okomitih linija, kao što se vodoravni pogled iscrpljuje neograničenim brojem mogućih krugova. Vodoravno je lakše jer okomito nije svojstveno kretanju.

Svakog dana
barem jednom pomisli
kako bi bilo dobro vratiti se

u predindustrijsko doba,
u vrijeme prije nevolja koje su proizvele mašine,
biti iznenada neka neodređena točka na početku devetnaestog stoljeća,
neko nepoznato polje s niskim obzorom i ljudima u daljini,

polje u sparno poslijepodne ili rano jutro,
dok je zrak svjež poput limunade,
naći se u vremenu prije industrijalizacije,

u vremenu prije pogleda na zemlju odozgo,
prije brzine koja može unakaziti tijelo,
u vremenu prije buke od koje se lako može oglušiti,
prije zujanja elise od koje se može poludjeti,
u vremenu dok su revolucije bile još izgledne

i dok se umiralo od kolere,
skoro svakog dana pomisli
kako bi bilo dobro vratiti se

u vremenu i pretvoriti se u polje,

postati komad zemlje, ravni komad polja
prije nego ga prekrije para iz parne mašine,
postati komad zemlje ali ne bilo koje
zemlje, kad bi bio zemlja,
bio bi jedno jedino polje,
polje čija mu se slika vraća svaki put
kad vidi pust komad zemlje, obrađen ili
neobrađen, ili kad netko kaže, idem u polje,
on pomisli na to određeno polje s visokim
obzorom i tri žene u prvom planu, polje s
Milletove slike koje zauzima dvije trećine
prizora, u izmaglici, olinjalo, izorano,
zasađeno, požeto, iskorišteno polje koje
uokviruje i nosi sve što pripada svijetu
prije industrijalizacije, ničeg nema izvan
polja, ništa ne prelazi u nebo osim nekoliko

stogova sjena u daljini i nekoliko krovova kuća
i par krošnji, sve drugo zarobljeno je u polju,
uključujući i tijela koja nešto skupljaju,
zamotane glave ne prelaze liniju horizonta,
obzor ih pritišće prema tlu, dva tijela dijele
istu pozu, kao da plešu, savijena u struku
prema naprijed, ispružene desne ruke, prebiru
po strništu kao da nešto traže, možda nevidljive
ostatke žetve, možda popadalo klasje i rasuta
zrna pšenice, a možda nešto što im uporno
sipi između prstiju, sreću ili slučaj, tijela
uporno hvataju, zarobljena u pozi traženja,
leđa okrenutih horizontu, u raskoraku, jedno
tijelo lijevu je ruku prebacilo na leđa, drugo
tijelo ruku je spustilo uz nogu, treće tijelo,
napola uspravljeno, spremno da se ili sasvim
uspravi ili da se sagne, nije sasvim jasno,
poseže desnom rukom kao i druga dva tijela, ali
posezanje kao da je lišeno namjere, možda treće
tijelo ne vidi ono što traži, možda osjeća bol
u leđima, a možda je treće tijelo već tamo
gdje će druga dva tijela tek biti, u položaju
odustajanja, prepušteno vremenu koje dolazi,
čini se kao da šaka trećeg tijela nešto govori
glavi, kao da šaka govori glavi ono što druge
dvije šake na druga dva tijela tek trebaju
spoznati, šaka glavi otkriva istinu, govori
joj da je polje golo, da je polje iskorišteno,
da se nema što uhvatiti, zgrabiti, uzeti, i
da će prazno, požeto, iscrpljeno, iskopano,
vjetrovima pometeno, suncem sprženo polje
tijela pretvoriti ili u simbole života koji
nestaje ili u mašine, ali ni jedno od tri
tijela ne zna kako se oduprijeti zadatku,
prestati tražiti i odustati od polja.

Svakog dana barem jednom pomisli kako bi bilo
dobro vratiti se i pretvoriti u to polje slučaja.

Govorim vam kao spomenik

kojeg više nitko ne može opisati,
i čija svrha nikome nije poznata,
a kojeg ljudi još uvijek koriste kao putokaz
i točku kod koje pokazuju
gore, dolje, lijevo, desno,
i uz pomoć kojeg usmjeravaju jedni druge
na dobar put,
siguran put,
najbliži put,

koriste me da bi zaobišli polje,
jer neki nikad ne uspiju prijeći polje,

neki zastanu i zauvijek ostanu,

teško je zaobići polje jer
čovjek uvijek hoće stići brže,
čovjek hoće stići prije,
čovjek uvijek hvata prečicu,
čovjek uvijek misli da je mudriji od polja,

a ne može se biti mudriji od polja
jer je polje naprosto starije,
a odmah nakon polja najstariji je kamenolom
a nakon kamenoloma najstariji je spomenik,

govorim vam kao spomenik

tijelu koje trči preko polja i udara o šljunčano tlo
i koje se ne razlikuje od tijela koje pada,

trčanje odzvanja kao neprestano padanje
koje ne ostavlja dovoljno vremena
ni za ustajanje ni za osvrtnje,

pa se čini da
tijelo neprestano pada a ne diže se,

tijelo pada,
i opet pada,
i opet pada, i opet pada,

u montaži vremena koje štuca, nekim čudom,
ipak uspijeva ići naprijed,

govorim vam kao spomenik

kojem se ispod betonske kore vide čelične kosti,
da je to neprestano padanje
bez vremena za ustajanje
poput nekog beskrajnog završetka,
znak za uzbunu,
očigledna nenaviklost nogu
na uvjete nepoznatog terena
na kojem ni ugažene staze ne olakšavaju kretanje,
jer ponavljanje nas ne uči ničemu

osim lakšem prihvaćanju grešaka,

govorim vam kao spomenik

od kojeg se očekuje više
nego što jedan spomenik može podnijeti
i koji nestaje sa svakim zalaskom sunca.

Na primjer,

pas koji rastjeruje sve živo,
to bi mogao biti prvi znak

da se stvari vraćaju na staro,
da svijet krči svoje zarasle staze i prepoznaje navike,
da ljudi opet razlikuju komadiće kosti od komadića plastike,

pas koji rastjeruje sve živo,
miševе, voluharice, skakavce, zmiје, vrane,
kopače grobova, tragače za zlatom, izletnike
i njihove sjene,

čak i pustoš koja je naselila polje, pustoš nalik sparini,
nevidljiva ali prisutna,

pas koji rastjeruje sve kao da je vjetar,
a sve ono što misli da se može spasiti bježanjem,

sve živo pred njim bježi,

taj pas bi mogao biti prvi znak,
isprva jedva vidljiva točka na obzoru, daleko,
s druge strane polja, točka koja bi mogla biti bilo što neživo
ili živo, privid neke stvari od jučer,

promjena u pejzažu čije prvobitno stanje nitko ne pamti,
promjena na koju se ne obraća pažnja sve dok se ne počne približavati,
promjena koja bi bila samo točka u daljini i koja bi odjednom,
u treptaju, postala nešto živo ali još uvijek ne bi bila

pas jer je predaleko da bi se točka mogla prepoznati kao pas,

pa bi neko vrijeme bila samo nešto što se kreće,
što ne mijenja pravac i što ima cilj,
cilj vrlo blizu mjesta na kojem bi on mogao stajati
i gledati tu točku koja se približava,
i koja bi sad već bila nalik životinji
ali i dalje nimalo nalik psu,
i koja bi mogla biti bilo koja druga zvijer

koja se iznenada oslobodila,
zvijer koja bi nešto ugledala
i potrčala prema tome a da to što je ugledano
ne bi znalo da je postalo cilj,
on ne bi znao da je postao cilj

prema kojem bi to što trči već polako eventualno počelo nalikovati
psu ali trebalo bi proći još neko vrijeme, neke neodređene minute i
neki neodređivi metri prije nego bi on za to što trči s točke na kojoj
stoji mogao sa sigurnošću reći,

to je pas,

ili pa to je pas,

ili to je stvarno pas,

i odmah počeo tražiti neki zaklon, neku jamu, grob ili uzvisinu ili
stablo, nešto u što bi se mogao ukopati ili na što bi se mogao popeti,
kao da se igra skrivača za životinjom i kao da bi životinja mogla
shvatiti pravila igre, iščekuje dolazak psa kao dolazak mesije, čeka
životinju ali životinja ne dolazi, penje se na uzvisinu, pogledom
rašiva obzor, odvaja nebo od zemlje, ništa mu ne može promaći, pretrči
preko polja, popne se na dalekovod i još više odvoji zrak od zemlje,
ali na toj čistoj liniji ne ugleda ništa,

jer pas koji bi mogao rastjerati sve živo

nije čak ni neprepoznatljiva točka,

životinja neće doći,

životinja koja bi mogla biti prvi znak

da se stvari vraćaju

na staro,

neće doći,

pa on silazi s dalekovoda, spusti se s uzvisine,

popiše se podižući desnu nogu,

ponjuši vlastitu mokraću,

okrene leđa obzoru i počne bezglavo trčati pustim poljem,

bez da pusti glas ili lavež, bez da ijednom zarezni,

poput psa koji rastjeruje sve živo.

Zamislite situaciju vrlo izvjesnog početka.

Nakon katastrofe.

Početak nalik nedjeljnom jutru nakon što su svi otputovali iz grada.

Ništa što vidite ne prepoznajete,

pa ne možete ni imenovati jer je tek započelo.

Ni nedjelju, ni jutro, ni one koji su otputovali, ni grad.

Bića, stvari i pojave nemaju ime.

Što pamтите od svijeta
prije katastrofe?

Kako biste nazvali novi početak?

Stojite na novom početku, na pustopoljini koja još nema ime.

Morate je imenovati da biste mogli reći odakle dolazite.

Kako ćete nazvati pustopoljinu? Koju stvar prvu imenujete?

Kako koristite stvar koju prvu imenujete?

Koji je odnos prve stvari koju imenujete i nekog dijela vašeg tijela?

Kojem dijelu tijela imenovana stvar najviše pripada?

Koji dio tijela najviše koristite da biste ponovno započeli?

Koji dio tijela vam je najrazvijeniji?

Nakon koliko vremena osjetite nešto što

po sjećanju nazovete glad?

Kako ćete utažiti prvu glad?

Kako ćete pristupiti onima koji s vama dijele početak?

Koju gestu koristite kao pozdrav?

Koju gestu koristite kao znak zajedništva?

Kojom gestom nekome prijetite?

Kojom gestom pokazujete smjer?

Odredite četiri geste za svaku stranu svijeta.

Kako se branite od straha pred novim početkom?

Kako se štitite od sunca?

Koliko noći ćete provesti pod otvorenim nebom

prije nego shvatite

da vam treba zaklon?

Kako ćete sagraditi prvi zaklon?

Kako ćete odrediti odnose između visine, širine i dužine?

Koliko kvadrata zemljišta će vam biti dovoljno za život?

There is no such a thing as a boring wasteland.

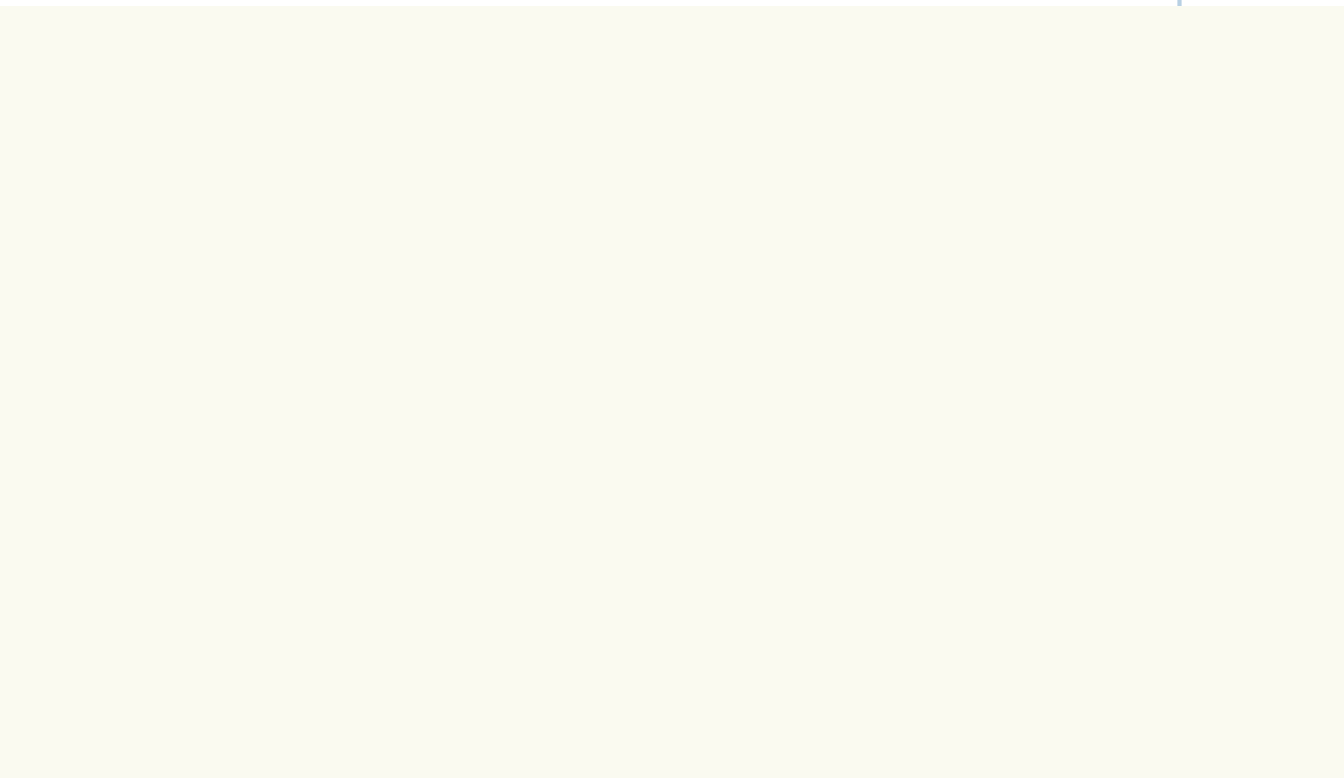

Postoje razrađene strategije o tome kako opkoračiti grob,
kako ga preskočiti, kako u njega ući i kako iz njega izaći,
i pravila koja je potrebno poštivati da bi navedene akcije bile
uspješno izvedene, ali pravila o tome kako pokopati samoga
sebe, kako sebe staviti u grob i zasuti se zemljom, nigdje
nisu zabilježena, jer čak i ako je netko uspio pokopati
samoga sebe, sa sobom je u grob odnio i strategiju kako
to napraviti, pa će tako i svaki onaj kojemu pođe za
rukom napraviti isto, pokopati samoga sebe, biti u
nemogućnosti to objasniti, jer iz groba sve ostaje, ako
ne neobjašnjivo, onda sigurno nijemo i bez uputa.
Tri su činjenice koje prethode samozakapanju izvjesne.
Potrebno je iskopati jamu, grabu, iskop, grob.
Potrebno je leći u nju.
Potrebno je zatrpati jamu, grabu, iskop, grob.

Sve između tih činjenica otvoreno je
tumačenju. U slučaju da je zemlja pretvrda
za kopanje, umjesto samozakapanja moguće
je posegnuti za metodom podvlačenja
u okoliš u kojem tijelo koristi
prirodne geološke depresije, zemljina
ulegnuća, brazde, usjeke i podvlači
se pod njih, tijelo se zavlači i
uspostavlja neki oblik mimikrije
kojom se prilagođava okolišu.
Tijelo se pokriva zemljom kao
dekom i postaje nevidljivo
skoro kao da je pokopano,
jer je i smisao pokapanja
da tijelo, u procesu
pretvaranja u zemlju,
zauvijek ostane
nevidljivo.

Recimo da je sve iz petog čina tu.

I svježe iskopani grob, i čempresi i vrata u ogradi.
I noć. I da sam ja nešto između klauna i grobara,
klaun po duhu, grobar po potrebi, sve manje grobar
sve više klaun. Smijeh.

Recimo da smo na kraju petog čina u kojem nema više tko biti zakopan.
Jer su svi već zakopani
ili su spaljeni
ili su otišli umrijeti drugdje.

Jedini grobar, jedini nepokopani grobar. U nedostatku
mrtvih koje bi trebalo zakopati, otkopavam kosti. Ono
što sam nekad zakopao sad otkopavam.
Grobar je grobar, čak i kad mu inverzija uđe u
lopatu, u ruke, u ramena. Otkopavam kao da zakopavam.
Isti su pokreti ruku, isti je zamor u mišićima,
tijelo je jednako pogrbljeno. Samo na kraju ne utabam
zemlju lopatom i ne pljunem, nego se nagnem nad jamu i
viknem u nju. Ime psa kojeg sam nadživio. Ili glasno
nabrojim dane u tjednu naopako, u obrnutom smjeru.
Nedjelja, subota, petak, četvrtak, utorak, ponedjeljak.
Uvijek napravim grešku i izostavim srijedu.

Inverzija ne podnosi naviku.

Navika ne podnosi inverziju.

Ponekad lopatu zemlje umjesto iz jame ponovo
ubacim u jamu. Klaun se smije grobaru.

Gdje god zabodem, udarim u nešto.

Treba kopati plitko tako da lopata napipa prije
nego što slomi.

Tako da zaobiđe lubanju ili kornjaču u zimskom snu.

Tako da izbjegne katastrofu.

Oštrim vrhom tražim točku u kojoj zemlja popušta.
Kornjača u zimskom snu ima posvuda. Nemoguće ih
je izbjeći. Kao što je nemoguće izbjeći čovjeka i
njegove ostatke. Kornjaču u zimskom snu lako je
zamijeniti s lubanjom. Oklop podsjeća na tjeme.

Samo što kornjača ne odzvanja šuplje. Od lubanje
koracima izmjerim dva metra. Vrhom lopate ocrtam
granicu groba. Pljunem u šake. Čim zarijem
lopatu, iznad glave počnu se skupljati lešinari.
Pamte mrtvace. Znajuju da je snenim kornjačama
oklop mekan. Kruže u beskonačnoj osmici.

Iskopam najprije sloj zemlje koji nikada nije dobio šansu biti plodan.
Jalovu zemlju. U dodiru sa zrakom pretvara se u pijesak.

Kopam dalje.

Drugi sloj otkriva crve i ostatke plastičnih vrećica.

Treći sloj otkriva nečije plitke planove za alternativni život.

Četvrti sloj otkriva bedrene kosti zagazle u glinu.

Peti sloj otkriva vodu.

Kad dođem do vode, pejzaž se pretvori u blato.

Lešinari slete na dalekovod.

Odložim lopatu.

Prenešem probuđene kornjače u jučer iskopani grob
iz kojeg se povukla voda. Nagrnem na njih zemlju.
Sjednem na rub svježe iskopanog groba. Ostružem
masnu zemlju s bedrenih kostiju i metalnih kukova
i koljena. Bacim nekoliko rebara u susjedni grob.
Postavim lubanju da me gleda.

Oslobađam zemlju svih njezinih panika.

Kažem, ako makneš paniku, ostaje nada.

Kažem kostima, sve je dobro.

Klonim se futura. Slaba je vidljivost.

Zagrabim šakom u blato, otrgnem komad.

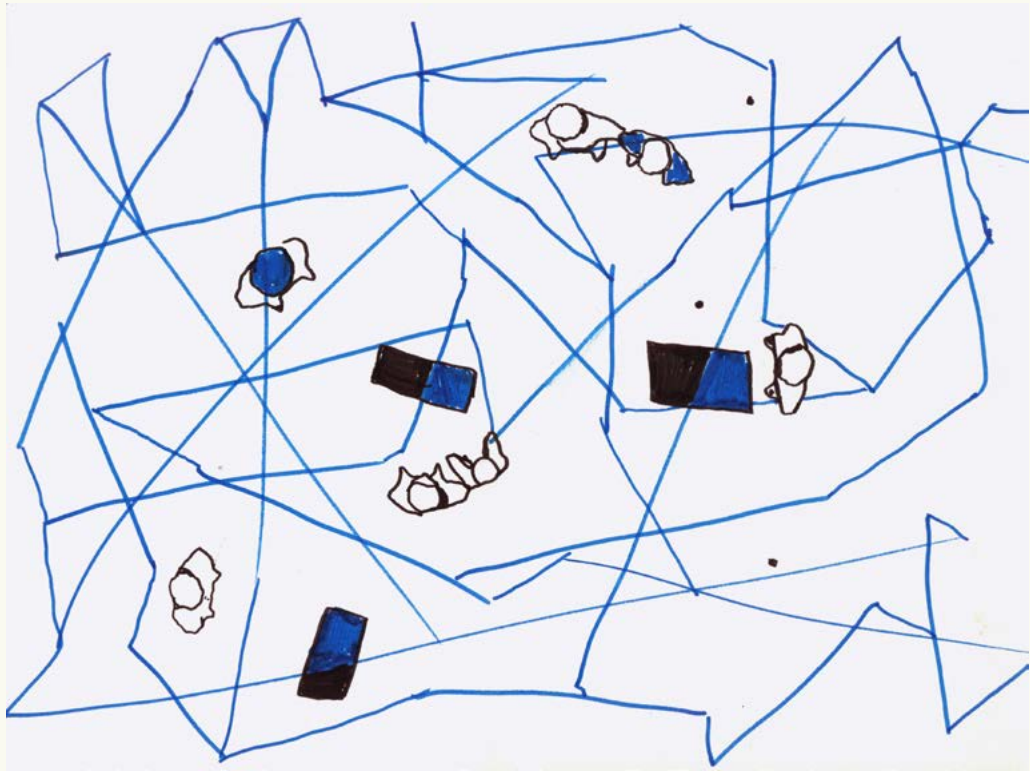
Dugo dlanovima mijesim blato. Istiskujem iz njega
vodu. S vremena na vrijeme pljunem u dlanove.

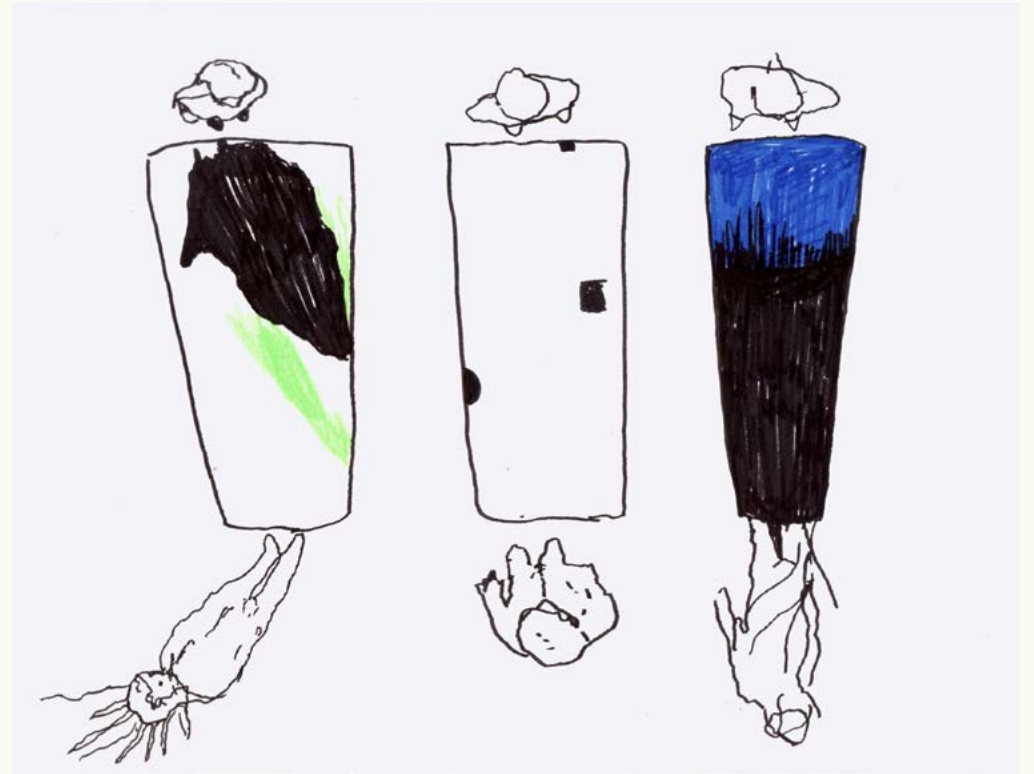
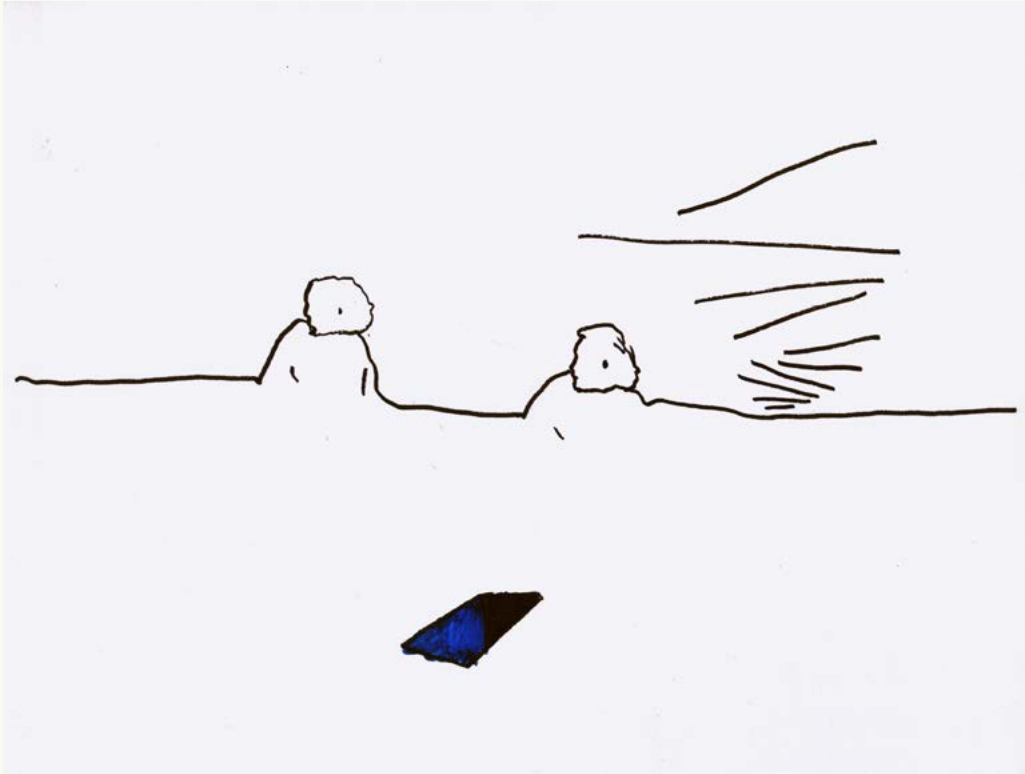
Dodajem malo prašine, malo trave, malo suhog lišća.
Malo mrtvačkih zlatnih zuba. Oblikujem prema
sjećanju djeteta. Onako kako je moglo biti. Mijesim
kolače od blata, sitnih kostiju i pljuvačke.

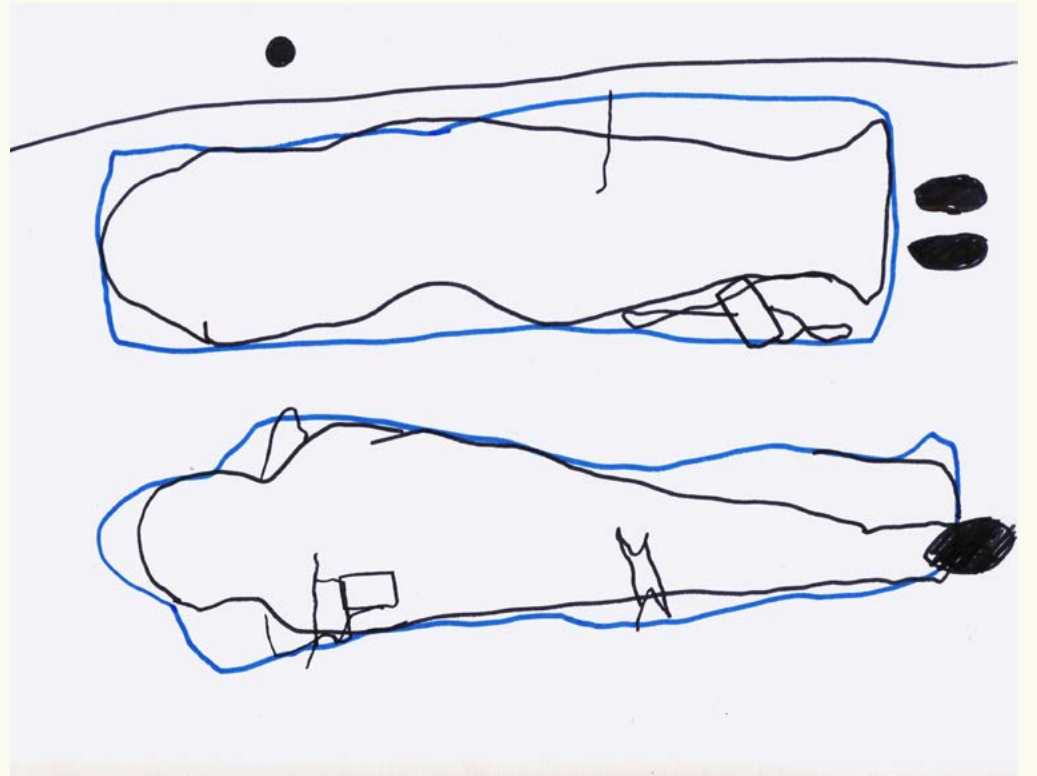
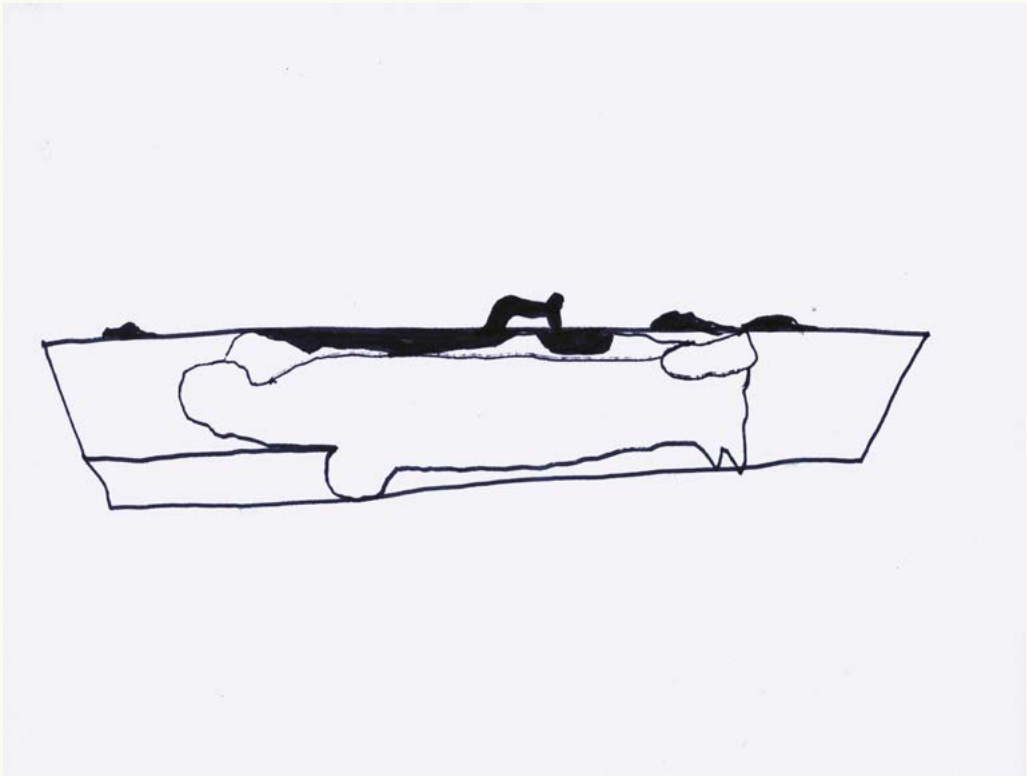
Ostavljam ih na suncu da se ispeku.

Kad padne mrak, jedem.

Suvišno pitanje, pitanje s hrpe semantičkog (i informacijskog) otpada, pitanje čija je odgovorljivost zatrpana još onim smećem koje je Beckett nakratko obasjao na sceni u trajanju potrebnom da se izgovori naslov te slike: “Dah”. Ili je zakopana možda još puno prije, u petom činu, u kojem se Hamlet ogleda u lubanji dvorskog zabavljača Yoricka, trodimenzionalnom ogledalu koje mu ispostavljaju grobari/lude/graditelji ili sažeto – grobograditelji. U tom rasponu od nekoliko stoljeća raspada subjekta, od scene grobara do ispuštanja posljednjeg daha slike, scensko smeće zatrvalo je uzaludno pitanje svih glumaca – tko sam sad tu ja? kao tko ja sad to govorim? Pitanje svih pitanja – pitanje subjekta ostalo je sintetizirano poput najlona na kakvom stablu glume, ništa manje suvišno i prozirno koliko i neuništivo. Kao što postajemo svjesni jasnog stanja prirode kad u pustari naletimo na burom razderanu najlonsku vrećicu u krošnjama kakvog stabla lovora, tako i “prirodnost” glume opstaje zahvaljujući otpadu agenture koja je uvijek izmještena u neko “tko”, nekakvog “drugoga” koji bi izmamio prirodu iz grobne jame ili crne kutije glumčevog sebstva. Sve to, uz pretpostavku, da su priroda i prirodnost shvaćeni kao romantizirani naivizam i neposrednost pojavnosti bivanja u svijetu centriranom oko čovjeka. Ako je s Beckettovim “Dahom” završilo vrijeme pitanja tko gleda, ne zato što ga je progutao mrak scene nego zato što je dah raspuhao zidove teatra i jer je smeće pokrilo scenu cijelog svijeta, u slici svijeta/scene neki budući grobograditelji neće više kopati po sloju u kojem se ukrštaju ostaci sumnjivih i veličajnih subjekata nego po sloju neraspadljivih ostataka ljudske dominacije planetom, ostataka koji nisu od jučer nego od novog sutra. Priroda koja nemilosrdno steže обруč od ostataka sutrašnjice ne izbacuje na površinu glave luda kakve smo nekad bili, nego okamine gledišta s kojih će se moći možda objasniti, shematizirati smisao i značenje tog nezaustavljivog ludila. Prilika koju nam je dala priroda da zamislimo budućnost sad je samo hrpa neprilika, a prava panika je jedina budućnost koju možemo zacrtati, njezin rad pokušavamo nacrtati prije no što nas priroda ispljune zajedno s našim subjektima.

Pitanje, dakle, nije tko to govori, nego s kojeg očista, s koje točke gledišta je moguće sagledati paniku, s koje točke gledišta je vidljiv režim interesa? Kako učiniti vidljivim režim napetosti koja bi na prizorište dovela paniku kao problematiku, barem onako kako je Virilio vidio njezin rad u *Gradu panike* ili kako ga LEGO prikazuje u svakodnevicu svog Cityja gdje su temeljne situacije uvijek prilike katastrofe u infrastrukturi, a njezini glavni junaci uvijek plastični policajci, vojnici, mornari, vatrogasci – dakle, buduće neraspadljivo smeće?

Dramski tekst Gorana Ferčeca, a dramski je upravo zbog dramatične heterogenosti očista, ne heterogenosti dramskih subjekata, izvedbeni je tekst u relaciji sa serijom crteža Siniše Ilića, shematskih prikaza pogleda izbistrenih raščišćavanjem u polju pogleda,

odmagljivanjem protupandemijskog vizira, traženjem odnosa kroz optiku geometra, stajanjem pred bijelim papirom koji ne samo da sadrži sve slike koje su ikad nacrtane nego se u njemu proziru i one koje su još koji sloj dublje, suprotstavljajući bijelom papiru aktivni ekran, tablet u kojem potez prstom, mrlja postaje uvećanjem, nasuprot crtežu čiji potez zatvara formu, daje joj napetost i ravnotežu kontraposta, budi sliku koja se može vidjeti samo stanemo li na mjesto preostalog vremena ili pogledamo li s pozicije materije, tražimo li očiste Dreyerovog *Vampira*, subjektivni kadar nemrtvog gledatelja nošenog u lijesu s oknom na putu prema groblju, ali kadar viđen kroz zatvorene oči, ne onako kako ih zatvaramo pred svim što nam dolazi, nego široko razjapljenih vjeđa anđela povijesti u (z)bijegu pred napretkom, pred svim što smo za sobom ostavili, kadar ocrtan tromim svjetlom krijesnice, okvir i portal u svijet koji se odupire nestanku ljudi natjeranih preko granica, koji se hrane zemljom i ba(k)terijama, kontinuiranim promjenama ishoda i prilagođavaju se najgorem čovjekovom prijatelju, vječnom sutra, novom jučer, čekanju, svojoj osobitoj rastezljivosti u vremenu, promjeni ritma izmjene dana i noći, nestanku kružnih tokova i pravocrtnih gibanja, zvuku okretanja Zemlje, zvuku drona koji čuju tek kad nestane, zatvoru na otvorenom, poeziji i slici koja ih prikazuje uvijek u novom malom svijetu čineći ih vidljivim isključivo iz neposredne blizine, u ekstremnoj blizini slike, pikselizaciji i zrnatosti materije s nadom u gubitak figuracije, u šok prepoznavanja, šok sličnosti, urušavanje pogleda, proždrljivost okvira, gubitak plastičnosti, nestanak ljudske veličine, široki kut ili u predugo čitanje knjige vjetrova nakon kojeg niti jedan pogled više nije imun na buru. Između polja kojim piše Ferčec i bjeline kojom riše Ilić nije analogna nego kompozitna veza – tamo gdje Ferčec u polju vidi horizonte, Ilić u bijelom zateže infrastrukture. Pustara nije beskrajna: omeđena je automotodromom, dalekovodom, asfaltnom bazom, autocestom i aerodromom. Brzina proizvodi vrijednost, a pustara cezuru, praznine na karti potencijalnih preleta pretvaraju se u mreže migracija i bjegova – linije bijega kroz duga čekanja.

No ta dramatisacija okoliša ocrtava i nadu, ne cilj nego izvorište, točku “koja bi mogla biti bilo što neživo ili živo, privid neke stvari od jučer, promjena u pejzažu čije prvobitno stanje nitko ne pamti, promjena na koju se ne obraća pažnja sve dok se ne počne približavati, promjena koja bi bila samo točka u daljini i koja bi odjednom, u treptaju, postala nešto živo...” Ta nada je u psu koji rastjeruje sve živo, ali nije to samo pas nego “na primjer, pas koji rastjeruje sve živo”. Jer pas koji je još i primjer nije samo pas nego i pas koji stoji za sve pse koji mogu biti bilo što živo ili neživo, privid, promjena, točka u daljini koja se može pretvoriti u točku gledišta, promjenu, privid, bilo što živo ili neživo, nešto što rastjeruje sve živo – u nadu.

AUTORI	Goran Ferčec, tekst Siniša Ilić, crteži
NASLOV	Rad panike
IZDAVAČI	Kulturtreger Martićeva 14d HR-10000 Zagreb T +385 [0]1 4616 124 E info@booksa.hr URL www.booksa.hr Multimedijalni institut Preradovićeve 18 HR-10000 Zagreb T +385 [0]1 48 56 400 E mi2@mi2.hr URL www.mi2.hr
BIBLIOTEKA	Prijatelji
UREDNICI	Miljenka Buljević i Petar Milat
OBLIKOVANJE	Damir Gamulin Gamba
PISMA	Publico Mono, Publico Roman
PAPIRI	Munken Pure, Rives Tradition - Natural White
CRTEŽI	297x210 mm Flomasteri i olovke u boji Papir 90g/m2
TISAK	Tiskara Zelina
NAKLADA	500

Zagreb, listopad 2020.

Tekst i crteži nastali su u suradnji s izvedbenom skupinom BADco. u sklopu projekta “Rad panike”, koji je praizveden na Grobničkom polju u srpnju 2020. “Rad panike” je realiziran unutar programskog pravca Dopolavoro projekta Rijeka2020 – Europska prijestolnica kulture.

109 kn ISBN 978-953-7372-61-3

